

Krizin Orta ve Uzun Vadeli Yıkıcı Etkisi: Yükselen Korumacılık

Destructive mid- and long-term Side Effect of the Crisis: Rising Protectionism

Assoc. Prof. Dr. Serap Durusoy (Izzet Baysal University, Turkey)

Abstract

Finance based crisis with its effect felt in the second quarter of 2007 has acquired global characteristics, and taken hold of many countries. Global crisis not only has worn down constructive opinions regarding global capitalism, which played an important role in shaping the 20 th, but it has also discredited market economies. Thus, in many countries, including the United States of America, public rescue package implementations have lead to more desirable state interventions. On the other hand, economic activities in the global arena following the crisis slowed down and it became more difficult for financial structures to exist, and reduction in global trade movements were observed. This situation has lead for countries to include protective policies against the crisis as well. In study, protective studies will be addressed, which wear down the globalization acting as a descriptive property of both experimental and normative reality in the definition of the process we are currently experiencing. As the economic problems gradually increase, the kind of shapes trade constrictions and protective instincts illustrate themselves and possible results of this will be examined on a country basis (EURASIAN, USA, EU, OECD). Especially, it will be examined whether protectionism is the right solution policy against the crisis or not, and then the degree of the effect of this policy in the drop experienced in the recent months in international trade will be addressed. Lastly, the type of measurements taken in the international arena regarding protectionism and sufficiently of the measurements will be assessed.

1 Giriş

Yaşanan küresel krizlerle birlikte 20. yüzyılın ekonomik, sosyal ve siyasal olarak şekillenmesinde etkili olan ekonomide serbestleşmeyi ve rekabeti özendirme çabasını barındıran küreselleşmede bir zemin kayması yaşanmaktadır. Öyle ki dünya ekonomisinin, altmış yılı aşkın bir süredir, ticaretin kolaylaştırılması ve serbestleştirilmesine yönelik çabaları kriz sonrası aşınmaya başlamıştır. Küresel finansal krizin ülke ekonomileri üzerinde yarattığı yıkıcı etkinin olumsuzluklarını elimine etmek için çözüm dış ticarete aranmaktadır. Dolayısıyla bugünkü uluslararası sistemi açıklamakta kullanılan ve kapitalizmin en yüksek aşaması olarak tanımlanan küreselleşmenin ülkeleri organik bir bütün haline getirmesi krizin bütün dünyaya yayılmasına neden olmakla kalmamış kriz sonrası uygulanan korumacı politikalarda da etkili olmuştur. Şekli ve derecesi ne olursa olsun korumacılık, rekabet sürecini, dolayısıyla, toplumsal refahı ve kaynakların etkin kullanımını, çok yönlü ve çok güçlü bir biçimde etkileyen bir uygulamadır. Mevcut serbest ticaret modelinden korumacı uygulamalara geçiş ise aslında dünya ekonomik düzeninin değişmesi anlamına gelmektedir ve çok daha kapsamlı ve sarsıcı etkileri olabilecektir. Buevrilme ile birlikte yani dış rekabetin kontrolüne yönelik politikaların benimsenmesi sonucunda küreselleşme yandaşlarının dahi küresel ekonominin temel ilkelerine olan inançları sarsılmakta, küresel kapitalizmin erdemleri ve kötülükleri çevresinde dönen hararetili tartışmalar çoğalmaktadır. Yani artık kapitalist ilişkilerin dünya ölçeğinde belirleyici bir aşaması olan küresel kapitalizm ve içerisindeki ilişki ağı tartışmalarda başat rolü oluşturmaktadır.

2 Küresel Kriz Sonrası Küresel Eğilim: Korumacılık

Bilindiği üzere korumacılık (protectionism), bir ülkenin yerli üreticilerini, her türlü yıkıcı nitelikteki dış rekabet karşısında korunmasını savunan görüşlere dayanan dış ticaret politikasıdır. Klasik koruma araçları arasında akla ilk gelen tarifeye araçları ve bu kapsamda gümrük vergileridir. Ülkeler, bu tür maliye politikası araçlarını kullanarak birtakım iktisadi amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmakta ve bu çerçevede bazı ticari engeller ortaya çıkmaktadır. Gümrük vergisinin konulmasındaki temel amaç, ülkenin iç piyasasını muhafaza etmektir. Ancak bu yönde alınan bazı tedbirler, ticari ilişkide bulunulan ülkelere de misilleme amaçlı olarak uygulandığında, ticari dengelerin bozulması ve sonuçta dünya ticaretinin bundan olumsuz şekilde etkilenmesi söz konusudur.

Ülkeler ulusal güvenlik-savunma tezi, bebek-çocuk sanayi tezi, hakça ticaret politikası, stratejik ticaret politikası, koşulları eşitsizliği nedeniyle yeni ve daha derin bir kriz yaşamamak için korumacı politikalara başvurur (Efero, 2002, Robert, 2001).

İşte 2007' de ABD' de ortaya çıkan ve küresel niteliğe dönüşen krizin de Büyük Bunalım gibi derinleşerek uzun yıllar süreceğine dair görüş korumacılığa yönelik endişeleri beraberinde getirmiştir. Öyle ki IMF'nin Dünya Ekonomik Görünümü Raporları'nda ekonomik büyüme oranlarını aşağı seviyeye çekmesi (2012 için 3.5 2013 için ise 3.9 oranını da bir büyüme öngörümüştür) bu endişenin kanıtıdır.

Kuşkusuz küresel alanda ekonomik faaliyetler yavaşladıkça finansal yapının varlığını sürdürmesi zorlaşmış ve dünya ticaret akımlarında düşüş gözlenmiştir. Nitekim küresel krizin derinleşmesi ile birlikte küresel boyutta yaşanan durgunluk, etkisini uluslararası ticaret alanında da göstermiş ve birçok sanayileşmiş ülkenin dış ticaret hacmi, bir önceki yıla göre %20'lerin üzerinde daralmıştır. 2008 yılında başlayan bu düşüş, bütün büyük ekonomileri derinden etkilemiştir. Bu bağlamda gerek söz konusu endişeler, gerekse ekonomik belirsizlik ortamı küresel krize çözüm arayışları içerisinde pek çok ülkede reel sektöre destek sağlayarak istihdam yaratan büyük firmaların ayakta kalmasına yönelik önlem paketleri uygulamaya konulmuştur. Kriz sonrası ekonomik göstergelerin daha da kötüleşmesi ve bunun etkilerinin ekonomik aktörler tarafından iyice hissedilmeye başlanmasıyla birlikte, uluslararası anlaşmaları ve serbest piyasa ekonomisinin temel mantığını zedeleyen korumacı ve içe kapanma gibi tedbirlerin uzun vadede pek çok ülke için bir kurtuluş reçetesi olacağı inancı yaygınlık kazanmıştır. Bu yaygın inançla birlikte korumacı uygulamalar gündeme gelmiştir. Yani küresel finansal ve ekonomik krizin derinleşmesine paralel olarak krizden büyük zarar gören sektörlerde ve işsizlik oranının yükselmesi ile işçi kesiminde serbest ticaret karşıtı ve korumacılık taraftarı baskılar doğal olarak güç kazanmıştır (TÜRMOB, 2009).

Nitekim Dünya Ticaret Alarını (GTA) adlı girişimin hazırladığı raporda 2008 yılından beri küçük ve büyük çaplı 192 ayrı korumacılık adımı atıldığı ve bunun başını Çin'in oluşturduğu belirtilmiştir. Bu uygulamalarla hükümetlerin Dünya Ticaret Örgütü ve çok taraflı ticaret rejimine yönelik taahhütlerden vazgeçtiğini söylemek mümkündür (Rodrik, 2009). Dolayısıyla günümüzde uluslararası ticaretin çoklu ticaret sistemine bağlı bir şekilde yürüdüğünü ileri süren (Chen, 2009) düşünce bağlamında irdelendiğinde, serbest mübadeleye izin verilmemesini, sınır ötesi ticarete engeller konmasını ve yerli üreticinin dış rekabete karşı korunmasını öngören, korumacılık anlayışının (Bhagwati, 2009), tehlikeli bir virüs olduğu çelişkisi görülmektedir (Kalaycı, 2011).

Aslında serbest ticaret ile korumacılık arasındaki mücadelenin geçmişi modern iktisat tarihi kadar, hatta daha da gerilere götürülebilir. Yani serbest ticaret ve korumacılık tartışmaları Merkantilist (16.-17.yüzyıl) ve Fizyokrat (18.yüzyıl) görüşlerin yaygın olduğu dönemlere kadar geriye gider (Adda, 2002). Zaman ilerlese, teknoloji gelişse ve dünya küreselleşme sayesinde küçük bir köye dönüşse de bu tartışma bitmemiş; serbest ticaret-korumacılık çatışması her devirde gündemdeki yerini koruyan, kısmen biçim değişirse de özü itibarıyla varlığını sürdüren bir sorunsala dönüşmüştür (Acar, 2012).

Ancak son yıllarda korumacı politikaların tekrar önem kazanmasına yol açan iki olumsuz gelişmenin etkili olduğu söylenebilir.

1- Uluslararası boyutta serbest ticaretin daha da genişlemesi için harcanan çabaların son yıllarda zayıflamasıdır. 1990'lı yıllara kadar özellikle sanayi ürünleri ticaretinde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde serbestliğin tesis edilmesi açısından büyük başarılar imza atan dünya ticaret görüşmeleri, 1994'de anlaşmaya bağlanan Uruguay Turu'nun ardından tıkanma noktasına gelmiştir. 2001'de başlayan Doha Kalkınma Turu görüşmelerinin aradan geçen yedi yıldan uzun süreye rağmen hâlâ başarıyla sonuçlandırılmamış olması, kriz öncesinde dünya ticareti açısından oldukça karamsar bir tablo ortaya çıkarmaktadır.

2- 1990'lardan günümüze devam eden küreselleşme sürecinin sonucu olarak gelir dağılımında büyük bozulmanın gerçekleşmiş olmasıdır. Küreselleşme ile birlikte gelir dağılımındaki bozulmaya rağmen ciddi boyutta sosyal tepkiler doğmamıştır. Sonuçta, pasta büyüdükçe orta ve düşük gelirli ailelerin bu pastadan aldığı pay, zengin ailelerin aldığı paya göre azalmış olsa da, bu ailelerin reel gelirleri zaman içinde yavaş da olsa arttığı için küreselleşmeye olan tepkileri kısıtlı oldu. Ancak, küresel çapta ekonomik bunalım tehlikesinin arttığı günümüzde bu tepkilerin hızla artmış ve sosyal patlamalara yol açmıştır (Yılmaz, 2009).

İşte kriz sonrası uygulanan paketlerin liberal ekonomiye karşı bir seçenek olmayıp orta vadede etkili olması beklenirken, 1929 Büyük Bunalımından ders alınmamış korumacılık ve gümrük duvarlarını yükseltmiştir. Yani bunalımın uzun sürmesinin en önemli nedenlerinden olduğunu göz ardı eden birçok ülke korumacılığa başvurarak krizin sosyal etkilerini kısa vadede yok etme çabası içine girmiştir. Bu bağlamda piyasa ekonomisinin mucidi konumunda olan bir çok ülkede korumacı bir takım tedbirlerin yeniden gündeme gelmiş olması küreselleşme ve kriz diyalektiğinin yaşanmasına neden olmaktadır. Görüldüğü üzere ticaret savaşlarından hiç kimsenin kazanmadığını ileri süren düşüncelere rağmen (Stiglitz, 2010) korumacılık ticaret savaşlarında bir silah haline dönüşmüştür.

Nitekim krizden kurtulmanın palyatif çözümü olduğu temelinden hareketle dikkati çeken ilk çıkışı, krizden hemen sonra ABD yapmıştır. ABD Şubat ayında Başkan Obama tarafından imzalanan ekonomik destek paketine Senato'daki görüşme aşamasında bazı maddeler eklemiştir. Bu maddelerde, ekonomik destek paketi çerçevesinde yapılacak demir ve çelik alımlarında sadece ABD'de üretilen demir ve çeliğin satın alınması kısıtlanması getirilmiştir. Her ne kadar daha sonra yumuşatılmışsa da bu maddeler Obama tarafından imzalanan ve yürürlüğe giren yasada da yer almıştır. Yani ABD açılan 800 milyarlık destek paketi ile Keynesyen politikaları benimsemiş ve bir anlamda ticaret savaşını başlatmıştır. Korumacılık eğiliminin artışa geçtiğine ilişkin diğer bir belirti, İngiltere'de bir petrol projesinde görev alacak bir İtalyan şirketin sadece İtalyan işçi ve mühendislerini çalıştıracağına ortaya çıkması üzerine bu kararın bazı İngiliz sendikalar tarafından gösteri ve grevlerle protesto edilmiştir. Sendikaların İngiltere'de yabancı işçilerin çalışmayacağı konusunu özellikle

vurgulaması artan korumacılık eğiliminin bir göstergesidir. Son olarak, Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin Fransız otomotiv şirketlerine hükümetin vereceği mali destek karşılığında bu şirketlerin başka ülkelerdeki ve özellikle de Orta ve Doğu Avrupa'daki fabrikalarını kapatıp Fransa'ya taşınmalarını şart koşması da korumacılık eğiliminin bir başka şekilde kendisini göstermiştir. Bu zihniyetle atılan adımların uzun vadede sadece korumacılıktan ibaret kalmadığı ve AB projesi için de bir tehdit unsuru olduğunu AB ülkelerinde yaşanmakta olan kriz de görmek mümkündür. Bu uygulamalar siyasetçiler ve çıkar çevrelerinde hakim olan korumacılık içgüdüsünün ekonomik sorunlar arttıkça kendisini hangi biçimlerde göstereceğinin örnekleri olarak önem taşımaktadır (Yılmaz, 2009). Kuşkusuz bu örnekler çoğaltılabilir. Gelişmekte olan ve endüstrileşmiş ülkeler, yerli endüstrilerini korumak için farklı taktikler uygulamaktadır. Aşağıda Tablo 1'de görüldüğü üzere gelişmiş ülkeler daha çok sübvansiyonları kullanmakta ve yerli şirketlere finansal destek sağlamaktadır. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin, hem sübvansiyonların maliyetini karşılayacak güçte bütçeleri ve hem de birçok endüstrileşmiş ülkelerin yaptığı gibi yerli şirketlerin borçlarını karşılayacak fonları bulunmamaktadır. Bu yüzden gelişmekte olan ülkeler tarifeleri artırmak ve diğer mali olmayan koruma önlemlerini hayata geçirmek eğilimindedir (Dadush,2009).

| GOÜ'in Uyguladığı Önlemler | Gelişmiş Ülkelerin Uyguladığı Önlemler |
|---|--|
| İthalat Vergisi %49 | Sübvansiyonlar ve Diğer Destek Paketleri%100 |
| Sübvansiyonlar - Diğer destek Paketleri %31 | |
| Tarife Dışı Engeller %11 | |
| İthalat Yasağı %9 | |

Tablo1: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Uyguladığı Önlemler. Kaynak: Gamberoni Elisa and Newfarmer Richard (2009)

Dünyanın ticaret kuralları, zaten ulusların ithalat girdilerinde yaşanan ani bir kesinti yerel firmaları sıkıntıya soktuğunda gümrük vergileri şeklinde tedbirlere başvurmalarına izin verir. Öte yandan WTO'ya yapılan taahhütler nedeniyle gümrük tarifelerini belli bir düzeyin üstüne yükseltmek mümkün olamazken, ülkeler tarife dışı sınırlamalar, ithalat kotaları ve ihracatın çeşitli şekillerde sübvansiyon edilmesi gibi tedbirlere de başvurulmaktadır. Tarife dışı engeller, tarifelerden farklı olarak kesinlik taşımadığı ve geniş ölçüde idari kararlara bağlı olduğundan zaman içinde büyük değişiklikler gösterebilir. Bu tür engellerle WTO kuralları da ihlal edilebilmekte (Rodrik, 2011) ve ithalat - ihracat üzerinde artan bir risk ve belirsizlik oluşturmaktadır. Öte yandan kriz sonrası gelişmiş ülkelerce uygulanan korumacılık önlemleri çeşitlilik gösterirken gelişmekte olan ülkelerin uygulamaya başladıkları yeni korumacılık önlemlerinin ise daha çok ithalata ve ticarete yönelik korumalardan oluştuğu söylenebilir.

| | 2007 | 2008 | Değişim 2007/2008 |
|-------------------------------|-------|-------|-------------------|
| Yeni Antidamping | 143 | 188 | 31.5% |
| Gelişmekte Olan Ülkeler | 85 | 188 | 62.4% |
| Oran | 59.4% | 73.4% | |
| Gelişmiş Ülkeler | 58 | 50 | 13.8% |
| Oran | 40.6% | 26.6% | |
| Yeni Antidamping Uygulamaları | 100 | 120 | 20.0% |
| Gelişmekte Olan Ülkeler | 77 | 66 | 14.3% |
| Oran | 77.0% | 55.0% | |
| Gelişmiş Ülkeler | 23 | 54 | 13.8% |
| Oran | 23.0 | 45.0 | |

Tablo2: Gelişmiş ve GOÜ deki Antidamping Soruşturmaları. Kaynak: Hufbauer, Gary Clyde and Stephenson Jensen & Sherry (2009)

Nitekim AB Komisyonu tarafından yapılan araştırmalarda 2008'den bu yana G-20 ülkeleri tarafından uluslararası ticarete karşı getirilen tedbirlerin sayısının 424 olduğu ifade edilmiştir. Bu gelişme, ekonomiyi, uzun sürmesi olası bir daralma riskine sürüklemiştir. 2009 yılının ilk çeyreğinde 111 adet yeni ticaret kısıtlaması ve 2009 yılının ikinci ve üçüncü çeyreğinde de aynı miktarda yeni korumacılık önlemleri uygulanmıştır (Evenett, 2010a). Ayrıca, 2010 yılında dünya ticareti iyileşmeye başlamasına rağmen, 2009 yılından Kasım 2010'a kadar her üç aylık dönemde, 100-120 arası yeni ayrımcı önlemler uygulanmıştır. Kasım 2008'de gerçekleştirilen G-20 zirvesinden, Ocak 2010'a kadar uygulanan önlemlerin toplam sayısı 493 olarak gerçekleşmiştir (Evenett, 2010b).

Öte yandan Avrasya ekonomileri içerisinde de toplam korumacı uygulama sayısı en fazla Kazakistan'da görülürken en az ise Özbekistan ve Azerbaycan da görülmektedir.

| Ülke | Uygulanan Korumacı Önlem Sayısı |
|-------------|---------------------------------|
| Kazakistan | 96 |
| Kırgızistan | 10 |
| Özbekistan | 11 |
| Ermenistan | 2 |
| Azerbaycan | 2 |

Tablo 4: Uygulanan Toplam Korumacı Önlem Sayısı. **Kaynak:** Global Trade Alert, 2013.

Ayrıca Kırgızistan ve Moldova WTO'nun üyesidir ve Rusya Kazakistan ve Gürcistan'dan daha düşük gümrük tarifesi uygulamaktadır. Özellikle Gürcistan en yüksek tarifeyi un ,şeker ve sigaraya karşı uygulamaktadır. Ayrıca Rusya, Beyaz Rusya ,Kazakistan tarafından uygulanan en yüksek koruma seviyesi motorlu taşıtlar sektöründe görülmektedir (Cusolito Hollweg, 2013).

Korumacılık önlemlerinde ortaya çıkan hızlı artış, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu önlemler eğer belli bir ölçü dâhilinde alınmamışsa adaletsiz endüstri politikaları olarak nitelendirilmektedir (Spilimbergo vd :2008). Bu bağlamda WTO kurallarını da hiçe saymamak ve gümrük duvarlarının yükseltilmesinin olanaklı olmadığı günümüzde ithal ürünlere karşı en çok başvurulan yöntem tarife dışı engellerden oluşmaktadır (Hufbauer and Stephenson, 2009). Yerli malı kullanımını teşvik edebilmek için 'yerli malı' kampanyalarının düzenlenmesi buna bir örnek olarak gösterilebilir. Global krizle birlikte daha da belirginleşmeye başlayan tarife dışı engeller, ihracatçının karşısına da birçok şekilde çıkmaktadır. Örneğin ABD'de yeni ve oldukça tartışmalı bir yasa olan 12 Kasım 2008 de yürürlüğe giren ABD Tüketici Ürünleri Güvenliğini Geliştirme Kanunu (CPSIA) da bu tür düzenlemelerden birisidir (TURKAK, 2012).

Küresel ekonominin giderek artan bir şekilde bütünleşmesi ve artan tüketici talebi nedeniyle ABD'nin tüketici ürünleri ithalatı son 10 yıllık dönemde iki kattan fazla artış göstererek 2007 yılında 639 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Bu rakam ABD içinde satılan tüketici ürünlerinin yaklaşık %44'üne tekabül etmektedir. ABD hükümeti tüketici ürünleri ithalatındaki bu artış karşısında güvenli olmayan ithal ürünlerinin gümrüklerde tespit edilerek girişinin durdurulmasına odaklı olan eski sistem yerine, ithalat işlemlerinin başlangıcından itibaren sürekli izleme yolu ile önlem alınmasına odaklı yeni bir sisteme yönelmiştir. Bu sistem güvenlik açısından risk taşıyan ürünlerin ABD sınırlarına ulaşmadan önlem alınmasını hedeflemektedir. Yasa, özellikle ithal edilen çocuk kıyafetlerindeki kurşun ve kimyasalların miktarına sınırlandırma getirerek bu tür ürünlerin ülkeye girişine vize vermemeyi içermiştir. Bunun yanında yine birçok ülke, anti-damping soruşturmaları ve kurduğu takip sistemleri ile yerli sanayiye ithal mallara karşı korumaya almıştır (TURKAK, 2012).

Nitekim Tablo 3'de görüldüğü üzere Avrasya ülkelerinden özellikle Rusya ve Ukrayna'nın AB'liğine yönelik antidamping soruşturmalarının yüksekliği dikkati çekmektedir. Buna rağmen Çin Japonya ve AB'inden bölgeye karşı telafi edici uygulama söz konusu değildir (Cusolito and Hollweg, 2013).

| Ülke | Çin | Hindistan | Japonya | Kore | Malezya | Avrupa Birliği |
|--------------|-----|-----------|---------|------|---------|----------------|
| Ermenistan | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 |
| Azerbaycan | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Beyaz Rusya | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 9 |
| Kazakistan | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 6 |
| Kırgızistan | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 |
| Moldovya | 0 | 0 | 0 | 1 | 0 | 1 |
| Rusya | 0 | 3 | 0 | 5 | 0 | 32 |
| Tacikistan | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 |
| Türkmenistan | 0 | 0 | 0 | 0 | 0 | 1 |
| Ukrayna | 0 | 2 | 0 | 0 | 0 | 21 |
| Özbekistan | 0 | 0 | 0 | 1 | 0 | 2 |

Tablo3: Avrasya Ülkelerinde Antidamping Soruşturmaları. **Kaynak:** World Bank's 2012 Global Antidumping Database, Data Available Up to 2011

Öte yandan ABD dışında da birçok gelişmiş ülke ekonomilerini canlandırma yönünde açıkladıkları paketlerde yerli malı kullanım şartı getirmiştir. Ülke kaynaklarının ve tasarruflarının ilk önce o ülke vatandaşlarının krizden aldıkları darbenin azaltılması için kullanılması iç politika dinamikleri açısından alınması ve anlatılması kolay bir politika tedbiridir. Kısa vadede olumlu politik etkileri olsa bile uzun vadede korumacılığın refah arttırıcı bir politika olmadığı içinde bulunduğumuz liberal ekonominin ve küreselleşmenin en önemli kurallarından biridir. Eğer sistemsel risklerin önlenmesi için veya bazı kritik önemdeki sektörlerin çöküşünü önlemek için hükümetlerin müdahalesi söz konusu ise bu müdahaleler piyasaların işlerliği ve sürdürülebilirliğini bozmayacak,

aksine destekleyecek şekilde gerçekleşmelidir. Çünkü günümüzde rekor seviyelere ulaşan uluslararası doğrudan yatırımlar ve bunun sonucu olarak gelişen küresel yapı dünya üretimini son derece uluslararası hale getirmiş durumdadır. Bunun sonucu olarak birçok yerli şirket için korumacılık kabul edilemez bir olgu haline gelmiştir. Çünkü ilgili firmaların uluslararası piyasalarda yaptıkları gibi rakipleri de ülke içinde yerel iş gücü ve yerel girdilerle üretim/ihracat yapmaktadır.

Kriz sonrasında korumacılık eğilimi sadece mal piyasasında değil sermaye ve iş gücü piyasalarında da güçlenmiştir. Gelişmekte olan ekonomilere akan fonlar 2007 yılından itibaren hızla geri çekilmeye başlamıştır. Fransa ve İngiltere, sermaye veya kredi desteği almış bankaların bu fonları yurtiçine tahsis etmesi veya ancak ulusal şirketlerin yurtdışı operasyonlarında kullanılmasını şart koşmuştur. İsviçre ise bazı sermaye piyasalarında yerli şirketlere verilmiş olan kredileri hesaba dahil etmeyip dolaylı faydalar sağlamaya çalışmıştır. Diğer Avrupa ülkelerinde benzer tepkiler görülmüştür. Daha çok yerleşik olmayan (non-resident) çalışanlar işten çıkarılmakta, yeni işe alımlarda yabancı çalışanlar yerine yerleşikler tercih edilmektedir (Hufbauer and Stephenson, 2009). Bu konu TARP (ABD Hükümeti tarafından 2008'de uygulamaya konulan finansal kurumlara yönelik kriz programı - Troubled Asset Relief Program) fonu kullanan bankalar için bir ön şart haline getirilmiştir.

Korumacılık modelleri arasında en tehlikelisi kuşkusuz finansal korumacılıktır. Hükümet yardımlarının ardından daha ulusal bir yaklaşım içine giren pek çok banka, özellikle Newyork, Londra, Frankfurt, Tokyodaki büyük ve önemli bankalar kendi ülkelerine geri dönmüştür. Özellikle bazı bankalar, hükümetleri tarafından kendi ülkelerinde yatırım yapmaya zorlanmıştır. Benzeri olarak Hollanda da Hollandalı işadamlarına ve tüketicilerine kredilerini yükseltmeleri karşılığında Ing Bank mali destek verilerek kurtarılmıştır (Hufbauer and Stephenson,2009). Uluslararası bankaların yabancı ülkelerdeki faaliyetlerini durdurmaları, kredi krizine neden olurken, fon bulmakta zorlanan reel sektörler için kurtarma planlarının da gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda finansal korumacılığın yaratacağı sonuçların özellikle AB için siyasi, ekonomik ve yasal açıdan önemli bir test niteliği taşıyacağı söylenirken, bankacılık sektöründe entegrasyonun sağlanamamış olmasının AB'ye büyük zarar vereceğine dikkat edilmelidir. Korumacılık baskılarının AB ve özellikle Euro bölgesi için ciddi bir tehdit olduğu Avrupa Merkez Bankası tarafından da çok kez ifade edilmiştir. Bu noktada şu soru dikkate alınmalıdır: "Gerçekten finansal korumacılık mı yaşıyoruz, yoksa bankalar kredilerini mi sınırılıyorlar?" Avrupa Uluslararası Ekonomi Politikaları Merkezi Başkan yardımcısı Razeen Sally her iki durumda söz konusu olduğunu belirtmiştir. Sally'e göre bazı bankaların finans krizinden yararlanarak finansal korumacılık yapmaktadır. Finansal korumacılığın yarattığı bir diğer tehdit ise, devlet yardımlarının bankacılık dışındaki sektörlerle yönelmesi. İsveç'in otomotiv sektörüne yönelik hazırladığı kurtarma paketi; Fransa'nın otomobil üreticilerine 6 milyar Euro destek sağlaması ve bunun karşılığında istihdam ve üretimlerini dışarı taşımalarını istemesi; İtalya'nın zarar eden havayolu şirketi Alitalia'yı yabancılara kaptırmaması; İspanyol hükümetinin vatandaşlarını İspanyol malı tüketmeye davet etmesi; İngiltere'nin yabancı işçilerin istihdamına tepki göstermeye başlaması korumacılık uygulamalarından bazılarıdır (EURACTIV, 2012a).

Bu bağlamda finansal korumacılık tehdidinin en fazla yaşandığı bölge ise doğu ve güney Avrupa ülkeleridir. Bu ülkelerde yaşanan en büyük endişe bankaların sermayelerini geri çekebilecek olmalarıdır. Özellikle eski komünist ülkeler bu endişenin en yoğun yaşandığı yerler olarak dikkati çekmektedir. Öyle ki Uluslararası bankalara fonlarını kaçırmamaları için yerel yardımların dahi yapıldığı tespitleri vardır.

Öte yandan küresel finansal krizin ekonomiler üzerinde yarattığı makro ekonomik göstergelerin bozulmasını minimize etmek için ulusal paralarının değerini piyasalarda oluşan değerden farklılaştırmak amacıyla MB'ları kurlara müdahale etmektedir. Serbest piyasa ekonomisi koşullarının geçerliği olduğu küresel finans piyasalarında merkez bankalarının müdahaleleri piyasa mekanizmasının aksamasına haksız kazanç ve karlara yol açmakta olup küresel platformda tartışmalara yol açmaktadır. Bu tartışmaların başlığı Kur Savaşlarıdır. Dolayısıyla kur savaşları küresel ekonomide ülkelerin ihracatta ve yatırımda daha çekici hale gelmek için para birimlerini diğer güçlü kurlar karşısında düşük seviyede tutmaya yönelik aldıkları politika kararlarıyla başlamıştır. Aslında durgunluktan kurtulmak için, ticareti artırmanın ve/veya dünya ticaret içinde payını yükseltmenin yolu değersizleşmiş kurla beraber ülkelerin gelir düzeylerindeki ve/veya istihdamdaki artışla olası olduğudur.

Küresel finansal krizin ülke ekonomileri üzerinde yarattığı sarsıcı ve yıkıcı etkinin olumsuzluklarını elimine etmek için çözümü dış ticaret (dış talep) gören dünya ekonomileri ticaretteki pazarın paylaşımında pay almanın en kolay yolunun ulusal paranın diğer paralar karşısındaki değer kaybıyla olabileceği düşüncesindedir. Ve bu durumda büyük döviz rezervlerine sahip ülke ekonomileri bu avantajlarını sonuna kadar kullanacaktır(Çin'in yaptığı gibi). Kur savaşları korumacı önlemlerin, küresel ticaret hacminde yeni daralma dalgalarının öncüsü niteliğindedir. Getiriler hızla azalırken risklerin büyümesi, riskten kaçınma dalgalarının daha uzun süreli olmasını engellemeyi zorlaşması bu süreci hızlandırmaktadır.

3 Korumacılığın Olası Sonuçları ve Korumacılığa İlişkin Alınan Önlemler

Küresel resesyon durumunda, bütün hükümetlerce, "komşunu fakirleştir" ticaret politikasını aynı anda uygulanma riski söz konusudur. GATT gibi uluslararası kuruluşların buna izin vermemesine rağmen, bir ülkede korumacılık önlemlerinin artması, diğer ülkelerin misilleme yapmasına yol açmaktadır. Bu durumda kriz

döneminde korumacılığın derinleşmesi ve uygulanan önlemlerin süresi uzamasına bağlı olarak, küresel refahın azalması ve ekonomik durumun daha da kötüleşmesi söz konusudur. Baldwin'ın çalışmasına göre finansal krizin yaşandığı 2008'in ilk yarısında, WTO üyelerince yapılan anti-damping uygulamalarında %40 artış görülmüştür (Baldwin, 2008). Dolayısıyla bu rakam, küresel resesyon koşullarında ortaya çıkan ortak hareketin bir göstergesi olarak da kabul edilebilir (WTO, 2009:34).

Bu bağlamda artan korumacılık eğilimine karşı dünyanın çeşitli ülkelerinden oldukça önemli tepkiler de yükselmektedir. 2008'de patlak veren küresel krizden sonra yapılan G-20 toplantılarında üye ülkeler, resesyonun 1930'lardakine benzer bir depresyona dönüşmemesi için uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması gerektiği görüşünü dillendirdiler. Bu görüşte içgüdüsel şekilde gündeme gelen korumacılık söylemlerine karşı tepkilerin ortaya çıkmasının ardında 1929 Büyük Buhranı deneyimi yatmaktadır. 1930'larda ABD'de başlayan ve dilimize 'komşunun canı çıksın' şeklinde çevirebileceğimiz 'beggar thy neighbor' deyimiyile özetlenen korumacı politikalar daha sonra Avrupa ülkelerine de sıçramış ve Büyük Buhran'ın daha da derinleşmesine neden olmuştur. Krizle mücadelenin ülkeler arası dayanışma yerine her ülkenin kendi duvarları arkasına çekilerek yapılması, önce bir ekonomik yıkıma sonra da savaşa yol açmıştır (Yılmaz, 2009).

İşte gerek 1929 krizi deneyimi, gerekse AB'nin komşuluk politikasıyla hedeflenen ekonomik entegrasyonunun dahi, kriz yüzünden tehlikeye girmesi dünya ekonomisinin 'deglobalizasyon' denilen yeni bir döneme doğru ilerlediğini göstermiş bu nedenle korumacılığa karşı AB 'nde de seslerin yükselmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler üzerine Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso ise 2008 yılının son AB zirvesinin ardından, küresel ekonomik krize yönelik "Ya birlikte yüzeceğiz ya birlikte batacağız" yorumunu yapmış ve yaşanan krizin korumacılık politikasının yeniden ortaya çıkmasına mazeret olmaması gerektiğini belirtmiştir (EURACTIV, 2012b).

Benzeri olarak OECD, Mart 2000'da hazırladığı raporunda (OECD, 2009) korumacılığın, küresel krizi daha da kötüleştireceği konusunda uyarılarda bulunmuştur. Rapor, altı gelişmekte olan ülkeyi analiz etmiş ve pazarlarını dünya ticaretine açtıktan sonra ekonomilerinin nasıl canlandığını göstermiştir. OECD, ticaret korumacılığının, mevcut ekonomik krizden kurtulmanın tek yolu olmadığını vurgulamıştır. Rapora göre, korumacı önlemlere karşı koymak siyasi olarak doğru olmasa da, dünyayı yaşadığı finansal sıkıntılardan kurtarmak için ekonomik olarak doğrudur (OECD, 2009).

Küresel kriz sonrasında ortaya çıkan ulusalcı yaklaşımlar ve korumacılık önlemleri 2009 yılında Davos'ta gerçekleşen Dünya Ekonomik Forumu'nun da gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Liderler korumacılığın tehlikelerini gündeme getirirlerse de, uygulamalar şu an için bu yönde ilerlememekte her hükümet öncelikle kendi ekonomisini, kendi şirketlerini ve kendi işçilerini korumayı tercih etmektedir.

Nitekim 14 Haziran 2012'de yayımlanan korumacılık raporunda, Kasım 2008'den bu yana alınan korumacı önlemlerin (gerek kamusal gerekse özel sektör kaynaklı), çok büyük bir bölümünden bizzat G20 ülkeleri sorumlu olduğu tespiti yapılmıştır. Bu nedenle, G20 ülkelerinin, korumacılığın geriletilmesi için (G20 dışındaki WTO üyelerinin atacağı adımları kesinlikle beklemeden) acilen ortak kararlar alması gerektiği açıkça ortadadır.

Bu bağlamda 18-19 Haziran 2012'de Los Cabos'da yapılan Liderler Zirvesi'nde, önceki yıllarda oluşturulan genel gündem kataloğundan Meksika'nın tercih önceliklerine göre oluşturulan gündeme göre, iktisadi büyümeyi teşvik için finansal sistemin güçlendirilmesi ve finansal erişimin teşvikine ilişkin uluslararası taahhütler ortaya koyulmuştur.

Tüm bu taahhütlere rağmen özellikle 15 Kasım 2008 'de Washington'da yapılan G-20 zirvesinde liderler, en az 12 ay boyunca korumacı önlemlerden kaçınma sözü verirken, gümrük tarifelerini indirecek ve küresel ekonomiye en az 100 milyar dolarlık katkı yapacak olan Dünya Ticaret Anlaşması'nı da tamamlama vaadinde bulunulmasına rağmen verilen bu sözler tutulmamıştır. Hindistan, bu zirveden yalnızca 3 gün sonra kendi çiftçilerini korumak amacıyla soya fasulyesi yağı ithalatında uygulanan vergiyi yüzde 20 artırmıştır. Küresel ekonominin korumacılık ve ticaretin kısıtlanması ile kısır döngüye sürüklenmesi konusunda özellikle Çin ve ABD'nin belirleyici olacağı çok açıktır.

4 Sonuç

1980'lerden sonra başat bir söylem haline gelen küreselleşme ile birlikte uluslararası alanda serbest ticaret artmıştır. Ancak küresel finans krizi küreselleşmeyi yavaşlatmış gelinen noktada, son 25-30 yıla damgasını vuran küresel düzenin bozulmasında etkin olmuştur. Bazı gelişmiş ülkelerin başını çektiği ve serbest piyasa ekonomisinin mantığına uymayan "korumacı" eğilimler küresel süreci aşındırmaktadır. Bu politikanın daha ne kadar devam edeceğini ve ne kadar etkili olacağını bugünden kestirmek güçtür. Ancak ekonomik durgunluk derinleştikçe korumacılık çağrılarının daha da yoğunlaşacağını şimdiden görmemiz gerekmektedir. Bu tür eğilimlerin yaygınlaşması küreselleşme sürecinde bir U dönüşüne yol açmasa dahi bir kırılma noktası yaratma potansiyeline sahiptir. Kuşkusuz yaşanan sorunların altında yatan en önemli neden, ilgili ülkelerdeki ekonomik zaafiyet ve bunlara kalıcı ve etkili bir çıkış yolunun bulunamamasıdır. Dolayısıyla korumacı girişimlerin derinliğini ve etkisini bu ülkelerdeki ekonomik gelişmeler belirleyecektir. Korumacılığa karşı en etken silah ülkelerin tek tek sektörlerle seçilmiş destek vermesi yerine (yani seçilmiş bazı sektörlerle mikro destek değil),

genel iç talebi artıracak yaygın makroekonomik destek paketleri uygulamayı seçmeleridir. Ancak gelişen ülkelerin çoğunun makroekonomik desteği vermeleri (kamu harcamasını artıracığı için) oldukça zor olmaktadır. Bu ülkelerde, ekonomik göstergelerin daha da kötüleşmesi ve bunun etkilerinin ekonomik aktörler tarafından iyice hissedilmeye başlanmasıyla birlikte, uluslararası anlaşmaları ve serbest piyasa ekonomisinin temel mantığını sakatlayan başka, yeni bir takım tartışmalı adımlar da gündeme gelebilecektir. Kuşkusuz bu tür tedbirler, kısa vadede gündelik sorunların çözümüne katkı sağlayabilir, ancak uzun dönemde dünya gerçeklerine uygun bir piyasa oluşturmaktan başka çare görünmemektedir. Bu da, gelişmiş ülkelerin belli oranda refahtan vazgeçmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla korumacı girişimlerinin derinliğini ve etkisini bu ülkelerdeki ekonomik gelişmeler belirleyecektir.

Görüldüğü üzere kriz gelişmekte olan ülkeleri, gelişmiş ülkelere göre daha fazla etkilemesine rağmen korumacı tedbirlere başvurarak ticaret savaşını ilk başlatan ülkeler daha çok gelişmiş ülkelerdir. Oysaki bu ülkeler oluşturdukları kapitalizmin kalesi niteliğindeki kuruluşların politikaları aracılığıyla kriz zamanları dışında gelişmekte olan ülkeler üzerinde korumacı politikalara gitmemeleri yönünde baskı yapmış ve kendilerine yeni pazarlar açmıştır. Kriz koşullarında ise en önde kendileri korumacı politikalara başvurarak gelişmekte olan ülkelerin sanayilerinin mal satma imkânlarını sınırlamaktadır. Bu durum gelişmekte olan ülke sanayilerinin krizle birlikte batmasına ve işsizlik sorununun daha büyük boyutlara ulaşmasına yol açmaktadır. Tüm bunlar göstermektedir ki gelişmekte olan ülkeler kriz koşullarını dahi kendi faydalarına çevirebilme imkânı bulmaktadır. Yani korumacılık politikaları gerçekte gelişmiş ülkeleri korumaktadır.

Kaynakça

- Adda, Jacques. 2002. **Ekonominin Küreselleşmesi**, Çev.İneci S, İletişim Yayınları, İstanbul
- Acar Mustafa . 2010. “İktisadın Ezeli Sorunsalı: Serbest Ticaret mi? Korumacılık mı?”, <http://www.muhasabetr.com/makaleler/007/>, 07.010.2010.
- Baldwin, Richard. 2008. “The Crisis and Protectionism: History Doesn’t Repeat Itself, But Sometimes it Rhymes”, Richard B., Evenett S.,(eds.), *What World Leaders Do to Halt the Spread of Protectionism*, VoxEU.org Publishing (31-33) .
- Cusolito, Ana.Paula and Hollweg Claire H.2013. **Trade Policy Barriers :An Obstacle to Export Diversification in Eurasia**, WB, Policy Research Working Paper, 6434,May
- Dadush, Uri, 2009. "Resurgent Protectionism: Risks and Possible Remedies", *Carnegie Endowment for International Peace - Policy Outlook*, March .
http://carnegieendowment.org/files/Resurgent_Protectionism.pdf
- Efer Price. 2002. “Trade & Protectionism”, **International Business**, Trans-Atlantic College, London, <http://www.bayelsa.org.uk/pdf/bsup-international-business-trade-and-protectionism.pdf> .
- Evenett, See. 2010a. Section 1: Global Overview and Perspectives on the Gulf Region **Will Stabilisation Limit Protectionism? The 4th GTA Report** – A Focus on the Gulf Region, CEPR Publishing.
- Evenett, See. 2010b. The Global Overview: Has Stabilisation Affected The Landscape of Crisis-Era Protectionism, Evenett S.,(edt.), **Will Stabilisation Limit Protectionism? The 4th GTA Report** – A Focus on the Gulf Region, (17–30), CEPR Publishing.17-23
- Gamberoni Elisa. and Newfarmer Richard. 2009. Trade Protection: Incipient but Worrying Trends, World Bank International Trade Department Trade Notes, **37**, March .
- Global Trade Alert, 2013. <http://www.globaltradealert.org>
- Hufbauer, Gary Clyde. and Stephenson Jensen & Sherry 2009, “Trade Policy in a time of Crisis Suggestion, for Development Countries” CEPR Policy Insight,**33**, May,p.1
- IMF, 2009. **World Economic Outlook October 2009 – Sustaining the Recovery**, Washington, DC: IMF Publishing.
- IMF, 2011. **World Economic Outlook –April 2011 – Tensions from the Two-Speed Recovery – Unemployment, Commodities, and Capital Flows**, Washington, DC: IMF Publishing.
- Kalaycı, İrfanİ. 2011. “2008 Küresel Finans Krizi Sonrasında Dış Ticarete Korumacılık: Paradigma”, *Maliye Dergisi*, **161**, Temmuz -Aralık 2011Kayması (mı?)
- OECD, 2009. **OECD Economic Outlook Interim Report**, France, March.
- Robert, Russell D. 2001. **The Choice: A Fable of Free Trade and Protectionism**. 2nded. New Jersey: Prentice Hall.
- Rodrik,Dani 2009. “Yükselen Korumacılık Efsanesi”, Radikal Gazetesi, http://www.radikal.com.tr/yazarlar/dani_rodrik/yukselen_korumacilik_efsanesi-964534
- Rodrik,Dani.2011. **Akıllı Küreselleşme**,Efil Yayınları Ankara.

- Stiglitz, Joseph. 2010, “No Time for a Trade War”, June 4, [http://www. project-syndicate.org/commentary/stiglitz124/English](http://www.project-syndicate.org/commentary/stiglitz124/English).
- Spilimbergo Antonio and Smansky Steve, Blanchard Oliver, Cottarelli Carlo 2008. **Fiscal Policy For The Crisis**, IMF, SPN 08/01
- TÜRMOB 2009. “Korumacılık Eğilimleri Krizi Derinleştiriyor”, *Bilanço*, **149**, Mart 2009, s.14-17.
- World Bank 2012. **Global Antidumping Database**. Data Available Up To 2011.
- WTO. (2009), World Trade Report 2009 – Trade Policy Commitment sand Contingency Measures, Geneva: WTO Publishing.
- YILMAZ, K.(2009), “Küresel Kriz, Durgunluk ve Artan Korumacılık Eğilimi”, *EAF Politika Notu* 09-01 Mart.
- TURKAK, 2012. www.turkak.org.tr/TURKAKSITE/DuyuruListe.aspx,
- EURACTIV, 2012a. www.euractiv.com.tr/ticaret-ve-sanayi/link-dossier/ab-ve-korumacilik-000067.
- EURACTIV, 2012b. www.euractiv.com.tr/finansal-hizmetler/link-dossier/ab-ve-korumacilik-000067.